

2378

VĒSTURISKĀ
IZZIŅA

LATVIJAS VALSTS ARHĪVS

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJA

FIZIKAS INSTITŪTS

VĒSTURISKĀ IZZIŅA

Fonda Nr. 2378

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADEMIJA

FIZIKAS INSTITŪTS

VĒSTURISKĀ IZZIŅA par 1946.-1993. gadiem

I

Latvijas Zinātņu akadēmijas Fizikas institūts (FI) dibināts 1946.g. februārī kā Fizikas un matemātikas institūts (LPSR Tautas komisāru padomes 1946.g. 7. februāra lēmums Nr. 94.), kā viens no 16 pirmajiem Zinātņu akadēmijas institūtiem. 1951.g. to reorganizē par Fizikas institūtu (LPSR Ministru padomes 1951.g. 27. janvāra lēmums Nr. 84.).

FI darbojas saskaņā ar ZA apstiprinātiem Statūtiem kā juridiska persona.

1946.g. FI izveidoti četri sektori: vispārējās fizikas, tehniskās fizikas, astronomijas-mehānikas un matemātikas, kuros 1947.g. strādā 34 darbinieki, t.sk. 23 zinātniskie darbinieki. Tiek pētītas vielas īpašību un uzbūves problēmas, elektromagnētiskās svārstības, metālu un kausējumu mehāniskās, elektriskās un magnētiskās īpašības. Nozīmīgi pētījumi veikti matemātikā (vispārināto telegrāfa vienādojumu risināšanas metodes, funkcionālās analīzes jautājumi, singulāro integrālvienādojumu, potenciālo un skaitļu teoriju problēmas) un astronomijā (mazo planētu perturbācijas teorijas analītiskās metodes, sarkano milžu statistikas un kosmogonijas problēmas).

Matemātikas sektoru 1950.g. likvidē un atjauno tikai 1963.g.

1952.-1953. gg. izveidotas: elektromodelēšanas, optiskā, strāvojamu, magnētisma un metālu izturības laboratorijas (lab-jas), kodolfizikas un astronomijas sektori un teorētiskās fizikas grupa. 1954.g. optisko lab-ju pārdēvē par izotopu lab-ju, ierīču aprēķinu lab-ju - par radiolaboratoriju, kuru 1955.g. sadala ražošanas automatizācijas radioaktīvo metožu un radiotehnikas laboratorijās.

1958.g. janvārī uz astronomijas sektora bāzes izveido patstāvīgu astrofizikas laboratoriju pie tehnisko zinātņu nodaļas (ZA prezidija 1957.g. 12. decembra lēmums Nr. 20/395-2).

1953.g. FI sāk pētījumus par elektrovadošu šķidrumu kustību magnētiskā laukā un šķidro metālu elektromagnētisko sūkņu izstrādi. Aizsākas arī siltuma un masas pārnese parādību pētīšana. Attīstās darbi radioaktīvo izotopu izmantošanā lietišķiem mērķiem un tai nepieciešamo mēraparātu izstrādē, izotopu spektroskopijā. Uzsākti darbi metafizikā. 50. gadu pirmajā pusē sākas darbi skaitļošanas tehnikas jomā, uzbūvētas vairākas specializētas iekārtas tehnoloģisku procesu aprēķinu veikšanai. 1956.g. FI izveidots skaitļošanas centrs (vēlāk skaitļošanas tehnikas lab-ja), kurā sāk elektroniskā skaitļotāja LM-3 izstrādi. 1960.g. šo laboratoriju iekļauj jaunā ZA Elektronikas un skaitļošanas tehnikas institūta sastāvā. 1957.g. uzsākti sistemātiski pētījumi atomu procesu teorijā.

Līdz 50. gadu beigām FI izveidojas par nozīmīgu fizikas zinātnes centru Latvijā. Attīstās un sasniedz atzīstamu līmeni pētījumi magnētohidrodinamikā, siltuma un masas pārnese, cietvielu fizikā, atomu procesu teorijā, kodolfizikā un reaktoru tehnikā, matemātikā.

1961.g. septembrī FI eksperimentālajā bāzē Salaspilī sāk darboties kodolreaktors IRT ar FI konstruēto radiācijas kontūru, bioloģisko kanālu u.c. iekārtām. Tas jūtami paplašina zinātnisko pētījumu tematiku. Uzsākti plaši pētījumi kodolfizikā un cietvielu radiācijas fizikā: atomu kodolu struktūras izpēte ar kodolspektroskopijas metodēm, neitronu aktivācijas analīzes metožu izstrāde, radioluminescences un radiolīzes parādību kompleksa pētīšana jonu kristālos, darbi par radiācijas efektiem ferītos un pusvadītājos un par neitronu un Mesbauera starojuma difrakciju.

1963.g. 10. janvārī ZA prezidijā apstiprināta (lēmums Nr.1/554-1) FI struktūra: 8 zinātniskās laboratorijas: magnētiskās hidraulikas, induktīvo parādību, magnētisko sistēmu, jonu kristālu fizikas, difūzijas un pusvadītāju, pusvadītāju radiācijas fizikas, aktivācijas analīzes un kodolreakciju; 2 sektori: matemātiskās fizikas un teorētiskās fizikas; speciālais konstruktoru birojs.

1964.g. netālu no reaktora uzcelts Sārnu metālu lab-jas korpuss eksperimentālu magnētiskās hidrodinamikas (MHD) pētījumu veikšanai, izmantojot augstu temperatūru šķidro metālu kontūrus. Vēl plašāki eksperimenti MHD izvērsti pēc specializētas dzīvsudraba lab-jas izveidošanas.

1967.g. pabeigta FI laboratoriju korpusa celtniecība Salaspilī, uz kuru no Rīgas pārceļas visas institūta struktūrvienības.

Pie FI izveidotas arī divas juridiski patstāvīgas saimnieciskā aprēķina organizācijas - 1968.g. Magnētiskās hidrodinamikas (MHD) SKB (ZA prezidija 1968. gada 25. janvāra lēmums Nr. 4/718a) un 1981.g. - Centrālais starpnozaru robottehnikas konstruēšanas un tehnoloģijas birojs (ZA prezidija 1981.g. 17. septembra lēmums Nr. 131). Tas ļauj nostiprināt saites starp institūtu un dažādu republiku ražojošām organizācijām, MHD u.c. elektromagnētiskas iekārtas izmantotas vairāku tehnoloģisku procesu pārveidošanai un modernizēšanai.

1970. g. FI ir 12 zinātniskās laboratorijas - siltumfizikas, induktīvo parādību, magnētiskās hidraulikas, MHD tehnoloģijas, magnētisko sistēmu, elektromagnētiskās mehānikas, kodolreakciju, neitroaktivācijas analīzes, jonu kristālu radiācijas fizikas, ferītu un pusvadītāju radiācijas fizikas, jonu kristālu spektroskopijas un cietvielu kodolpētījumu metožu lab-jas, un 2 sektori – teotētiskās fizikas un matemātiskās fizikas. Pārējās struktūras: patentu-informācijas sektors, galvenā inženiera daļa, kriogēnā stacija, eksperimentālā darbnīca, SKB, kodolreaktora tehniskā daļa, administratīvi-saimnieciskā daļa. 1972.g. induktīvo parādību un magnētisko sistēmu laboratoriju pārveido par MHD mašīnu teorijas laboratoriju. 1973.g. izveido augsttemperatūru siltumfizikas laboratoriju.

1980.g. 4 laboratorijas, kas strādā pie MHD problēmām, arī siltumfizikas un šķidro metālu kontūru daļas apvieno MHD nodaļā, bet teorētiskās fizikas un matemātikas lab-ju un skaitļošanas tehnikas daļu - Teorētiskās fizikas un matemātikas nodaļā; 1981.g. izveido fizikālo pētījumu automatizācijas laboratoriju; 1982.g. no jonu kristālu spektroskopijas lab-jas izdala nelīdzsvaroto procesu kinētikas grupu, kuru 1986.g. pārveido par laboratoriju.

1986.g., bez jau minētajām, izveido arī Cietvielu fizikas nodaļu un Radiācijas un kodolfizikas nodaļu, kurās iekļauj 8 attiecīgo zinātnes virzienu laboratorijas.

1980.g. FI strādā 535 darbinieki (bez MHD SKB), t.sk. 172 zinātniskie darbinieki, 1988.g. – 504 darbinieki, t.sk. 139 zinātniskie darbinieki.

No 1976. līdz 1991. gg. FI darbojas specializētā padome disertāciju aizstāvēšanai fizikas-matemātikas zinātņu kandidāta un doktora zinātnisko grādu iegūšanai.

FI sadarbojies ar vairāk nekā 200 PSRS (līdz 1991.g.) un citu valstu zinātniskajām organizācijām. Kopš 1965.g. institūtā izdots žurnāls “Magnētiskā hidrodinamika” krievu un angļu valodās.

90-to gadu sākumā notiek būtiska FI reorganizācija. 1991.g. uz FI matemātikas lab-jas un LU Fizikas un matemātikas fakultātes 2 katedru bāzes izveido LZA un LU Matemātikas institūtu.

1992.g. uz FI 4 zinātnisku laboratoriju un kodolreaktora tehnisko dienestu bāzes nodibina LZA Kodolpētniecības centru. 1993.g. otrā pusē uz LU Cietvielu fizikas institūtu pārceļ 4 FI lab-jas; uz LZA Fizikālās enerģētikas institūtu – Kondensētās vides kodolpētījumu lab-ju; FI Teorētiskās fizikas lab-ju pievieno LU Fizikas un matemātikas fakultātes Spektroskopijas laboratorijai.

FI saglabāti zinātniskie virzieni: magnētohidrodinamika; siltuma un masas pārnese; magnētisko parādību fizika. 1993.g. institūtā strādā 103 darbinieki, t.sk. 51 zinātniskais darbinieks.

1993.g. 22.janvārī LZA Fizikas institūts kā valsts zinātniskā iestāde - valsts dibināta bezpeļņas organizācija reģistrēts Latvijas republikas Uzņēmumu reģistrā.

Saskaņā ar LR Ministru Padomes 1993.g. 20. jūlija lēmumu Nr. 398 LZA pārziņā esošās zinātniskās iestādes, t.sk. Fizikas institūtu, ar 1994. g. 1.jūliju nodod Izglītības ministrijas pārziņā.

Institūta adrese: Rīgas raj. Salaspilī, Miera ielā 32.

II

LZA Fizikas institūta **pastāvīgi un ilgtermiņa glabājami (to skaitā personālsastāva) dokumenti par 1946.-1970. gadiem** nodoti ZA Centrālā arhīva (CA) glabāšanā 1952.-1972. gg., bet **par 1971.-1993. gadiem** – 1994. gadā. Dokumentu apraksti par 1946.-1970. gadiem ZA CA 1977. g. pārstrādāti. Dokumenti par 1946.-1993. gg. sistematizēti un aprakstīti sešos pastāvīgi glabājamo lietu aprakstos un divos personālsastāva lietu aprakstos.

Pastāvīgi glabājamo lietu apraksts Nr. 1. par 1946.-1993. gg. - lietas no Nr.1. līdz Nr. 703. Tajā iekļautās lietas sistematizētas sekojoši:

- Institūta darbinieku un sekciju vadītāju sapulču un sēžu protokoli - 1946.-1951., 1988. gg.
- Zinātniskās padomes un tās sekciju sēžu protokoli u.c. materiāli - 1948.-1992. gg.
- Specializētās padomes sēžu protokoli un atskaites - 1976.-1991. gg.
- Sanāksmju pie direktora protokoli un pieraksti - 1958.-1965., 1976.-1993. gg.
- Zinātniskās pētniecības darbu gadu plāni - 1946.-1990. gg.
- Zinātniskās pētniecības darbu perspektīvie plāni 1946.-1968., 1975.-1990. gg.
- Atskaites par zinātniskās pētniecības darba plānu izpildi - 1946.-1991. gg.
- Zinātniskās atskaites par pabeigtiem zinātniskajiem darbiem - 1948.-1969. gg.
- Sadarbības ar ražošanu materiāli (plāni, līgumi, izziņas u.c.) - 1948.-1970., 1978.-1981. gg.
- Zinātniskās pētniecības darbu tematiskās un reģistrācijas kartes - 1950., 1968.-1984. gg.
- Informācijas kartes par pabeigtiem zinātniskajiem darbiem - 1971.-1991. gg.
- Materiāli par aspirantūras darbu (plāni, atskaites, kandidāta minimuma eksāmenu protokoli u.c.) - 1950.-1970., 1980.-1991. gg.
- Materiāli par atomreaktora celtniecību un darbu - 1958., 1961., 1963., 1966. gg.
- Zinātnisko darbinieku atestācijas un amatu vakанšu konkursu materiāli - 1959.-1983. gg.
- Institūta organizēto konferenču un sanāksmju materiāli - 1960., 1979.-1989. gg.
- Institūta statūti - 1973., 1993. gg.
- Direktora rīkojumi - 1966.-1993. gg.
- Direktora pavēles, rīkojumi dienesta lietošanai - 1974.-1991. gg.
- Direktora pavēles par pamatdarbību - 1988.-1993. gg.
- Zinātnisko un zin.-tehniko darbu konkursu žūrijas komisijas protokoli - 1976.-1988. gg.
- Zinātnisko darbu izdevumu plāni un anotācijas par darbiem - 1976.-1986. gg.
- Sadarbības ar ārzemju zinātniekiem materiāli (izziņas, sarakste u.c.) - 1960.-1991. gg.
- Uz ārzemēm nosūtītie zinātn. darbi (raksti u.c.), ekspertīzes akti par tiem - 1971.-1991. gg.
- Dokumenti par ārzemju zinātnieku uzņemšanu - 1971.-1991. gg.
- Pieņemšanas-nodošanas akti mainoties direktoriem - 1948., 1994. gg.

Tā kā 1979.-1993. gg. nav tikuši noformēti Zinātniskās padomes sēžu protokoli, tad pastāvīgai glabāšanai atstāti (EPK lēmums) šo sēžu gaitas pieraksti, noformētie protokolu izraksti u.c. Zinātniskās atskaites par pabeigtiem zinātn. darbiem par 1970.-1991. gg. iekļautas aprakstā Nr. 7.

Pastāvīgi glabājamo lietu apraksts Nr. 2. par 1946.-1993. gg. - lietas no Nr.1. līdz Nr. 147. Tajā iekļautās grāmatvedības lietas sistematizētas sekojoši:

- Institūta tāmes - 1946.-1992. gg.
- Grāmatvedības gada atskaites - 1947.-1993. gg.
- Štatu saraksti un institūta struktūra - 1946.-1970., 1977.-1990. gg.
- Kapitālo remontu un celtniecības tāmes - 1963.-1964. gg.
- Atskaites par kapitālo ieguldījumu plānu izpildi - 1963.-1964. gg.
- Darbinieku saraksti - 1990.-1993. gg.
- Pamatlīdzekļu inventarizācijas saraksti - 1990.-1993. gg.
- Pamatlīdzekļu pieņemšanas un nodošanas akti - 1990.-1993. gg.
- Galvenā grāmata - 1990.-1993. gg.

4

Štatu saraksti un instituta struktūra par 1971.-1976. gadiem, 1994. gadā ekspertējot dokumentus nodošanai arhīvā, arī turpmākajā meklēšanā, netika atrasti.

Personālsastāva lietu apraksts Nr. 3. par 1946.-1993. gg. - lietas no Nr. 1. līdz Nr. 315.

Tajā iekļautās personālsastāva lietas sistematizētas sekojoši:

- Direktora pavēles (par pamatdarbību un kadriem) - 1947.-1987. gg.
- Direktora pavēles par personālsastāvu - 1988.-1993. gg.
- Darbinieku darba algas izmaksas saraksti - 1946.-1969. gg.
- Darbinieku personas kontu (algas) kartītes - 1948.-1976. gg.
- Kartītes (bez nosaukuma) par darbinieku darba samaksu - 1977.-1993. gg.
- Datorizdrukas par darbinieku darba samaksu - 1984.-1993. gg.
- Statistiskās atskaites - 1948.-1951. gg.
- Darbinieku raksturojumi - 1952.-1958. gg.
- Aspirantu atestācijas materiāli - 1968.g.
- Konkurso par vakanto amatu ieņemšanu un vecākā zinātniskā līdzstrādnieka nosaukuma piešķiršanu materiāli - 1968.g.

Darbinieku personas kontu kartītes (apm. 90%) par 1977.-1993. gadiem, 1994. gadā ekspertējot dokumentus nodošanai arhīvā, arī turpmākajā meklēšanā, netika atrastas, tāpēc aprakstā iekļauti tās aizvietojoši dokumenti: kartītes (bez nosaukuma) un datorizdrukas par darbiniekiem aprēķināto darba samaksu.

Personālsastāva lietu apraksts Nr. 4. par 1952.-1993. gg. - lietas no Nr.1. līdz Nr. 638.

Tajā iekļautas atbrīvoto darbinieku un aspirantu personas lietas - 1952., 1958., 1960.-1993. gg.

Pastāvīgi glabājamo lietu apraksts Nr. 5. par 1977.-1992. gg. - lietas no Nr.1. līdz Nr. 29.

Tajā iekļautas arodbiedrības vietējās komitejas (VK) konferenču un sēžu protokoli un institūta darba kolektīva noslēgtie kolektīvie līgumi. Agrāko gadu arodbiedrības VK dokumenti nav saglabāti.

Pastāvīgi glabājamo lietu apraksts Nr. 6. par 1980.-1991. gg. - lietas no Nr.1. līdz Nr. 97.

Tajā iekļautas specializētās padomes lietas par zinātnisko grādu piešķiršanu. Dokumenti par 1976.-1979. gadiem, 1994. gadā ekspertējot dokumentus nodošanai arhīvā, arī turpmākajā meklēšanā, netika atrasti.

Pastāvīgi glabājamo lietu apraksts Nr. 7. par 1970.-1991. gg. - lietas no Nr.1. līdz Nr. 67.

Tajā iekļautas institūta darbinieku zinātniskās atskaites par pabeigtiem zinātniskajiem darbiem.

Pastāvīgi glabājamo lietu apraksts Nr. 8. par 1963.-1984. gg. - lietas no Nr.1. līdz Nr. 43.

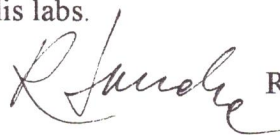
Tajā iekļautas izgudrojumu pieteikumu lietas. Dokumenti par 1985.-1990. gadiem, 1994. gadā ekspertējot dokumentus nodošanai arhīvā, arī turpmākajā meklēšanā, netika atrasti.

Lietas visos aprakstos sistematizētas pēc dokumentu veidiem hronoloģiskā secībā.

Pieņemot 1952.-1972. gados arhīva glabāšanā dokumentus par 1946.-1970. gg., nav rakstīta vēsturiskā izziņa, kā arī nav fiksēts ar aktu, kāpēc atsevišķos gados iztrūkst daži dokumentu veidi, tāpēc pašreiz to noskaidrot vairs nav iespējams.

Arhīva glabāšanā pieņemto dokumentu stāvoklis labs.

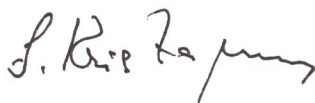
Vēsturisko izziņu sastādīja LZA arhīva vadītāja

R. Skudra

Akceptēta LZA DEK 2003.g. 27.maija sēdē protokols Nr. 2.

DEK priekšsēdētājs

J. Kristapsons

Šinī lietā 4 (četrās)

_____ numurētas lapas

²⁰⁰³
199____. g. «30.» septembrī

LVA arhivists _____ Jrbule